

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BILISH FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YO‘LLARI

Iskandarova Nazokat Isomiddin qizi

Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim fakulteti magistranti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish faolligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik yo‘llari haqida ma’lumotlar berilgan.

KALIT SO‘ZLAR: motivatsiya, pedagogika va psixologiya, maktabgacha ta’lim, uzluksiz ta’lim.

KIRISH

Insonni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash xalqimizning azaliy orzusi bo‘lib, ajdodlarimiz ma’rifat, ma’naviyat va madaniyatni qanday qilib yosh avlodga o‘rgatish, ularni komillikka yetaklash yo‘llari, qonun-qoidalarini muttasil izlaganlar. Bular esa hamisha bolalar ta’lim-tarbiyasi oldidagi dolzarb yechimtalab muammolardan biridir. Bugun maktabgacha ta’limi oldida ham shu savollar ko‘ndalang turibdi. Sababi uzluksiz ta’lim tizimining bosh bo‘g‘ini hisoblangan maktabgacha ta’limda eng asosiy fundamental bilimlar shakllantirilishi lozim. Mamlakatimizda olib borilayotgan uzluksiz ta’lim tizimining barcha bo‘g‘inlaridagi yangilanish, modernizatsiya jarayoni uzluksiz ta’lim tizimining barcha bo‘g‘inlari uchun, jumladan, barcha fanlar qatorida Maktabgacha ta’lim - tarbiyani tashkil etish fani bo‘yicha ham zamon talabiga javob bera oladigan darslik va o‘quv qo‘llanmalarni yaratishni taqzo etmoqda. Shu boisdan Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish faniga oid zamonaviy bilimlar tizimini bo‘lajak tarbiyachi pedagoglarga o‘qitish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Bugungi kunda Respublikamizda “Maktabgacha ta’lim konsepsiyasi” hamda maktabgacha ta’lim uchun o‘quv dasturlari va o‘quvmetodik majmualarda bolalarning bilish faoliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishga alohida e’tibor qaratilgan. MTT tarbiyalanuvchilarining bilish faoliyatlarini rivojlantirish tarbiyachipedagoglarning ta’lim tarbiyani samarali tashkil etishlariga bevosita bog‘liqdir.

Barchamizga ma’lumki inson rivojlanishi – juda murakkab jarayon. U tashqi ta’sirlar hamda ichki kuchlar ta’sirida sodir bo‘ladi. Tashqi omillarga insonni o‘rab

turgan tabiiy va ijtimoiy muhit, shuningdek bolalarda muayyan xislatlarni shakllantirish bo'yicha maqsadga yo'naltirilgan faoliyat kiradi. Ichki omillarga esa biologik, irsiy omillar kiradi. Rivojlanish jarayonida bola faoliyatning har xil turlariga jalb qilinadi (o'yin, mehnat, o'quv, sport va b) va muloqotga kiradi (otona, tengdoshlar, begona kishilar va b. bilan). Bunda u o'ziga xos bo'lgan faollikni namoyon etadi. Bu muayyan bir ijtimoiy tajribani egallashga yordam beradi. Bola rivojlanishining har bir davri uchun faoliyat turlaridan biri asosiysi, etakchisi bo'ladi. Bir tur boshqasi bilan almashtiriladi, biroq har bir faoliyatning yangi turi oldingisining ichida yuzaga keladi. Bola tug'ilishidan boshlab normal rivojlanishi uchun muloqot muhim ahamiyatga ega. Faqatgina muloqot jarayonida bola inson nutqini o'zlashtirib olishi mumkin. Bu esa o'z navbatida maktabgacha yoshdagi bola faoliyatida va atrofmuhitni bilish va o'zlashtirishda etakchi vazifani bajaradi. Shaxs rivojlanishi harakatlantiruvchi kuchlari bo'lib bola ehtiyoji va uni qoniqtirish imkoniyati o'rtasida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar hisoblanadi. Bugungi maktab yoshidagi bolalardan aniq bilimlarga emas, fikrlash ko'nikmasi, kattalar hamda sinfdosh o'rtoqlarini tushunish, ular bilan ijobiy hamkorlik aloqalarini o'rnatish talab etiladi. Shuning uchun bolaning maktabga qadam qo'yayotganida nechog'li bilimga egaligi emas, balki uning yangi bilimlarni egallashga tayyorgarligi, atrofolaqamga moslashish ko'nikmasi, voqea-hodisani mustaqil ravishda tahlil etishi va harakat qilishi muhimroq hisoblanadi. 1-rasm. 470 Maktabgacha yoshdagi bola shaxsiga ta'sir etuvchi omillar – muhit, jamoa va irsiyat bo'lishiga qaramay, bolalar jamoasi eng muhimi sanaladi. Jamoaning shaxsiga ta'siri samaradorligi shaxsning jamoadagi kayfiyati bilan belgilanadi. 1rasm. Jamoada shaxsning rivojlanishiga ta'sirining asosiy omillari. Bularning hammasi maktabgacha yoshdagi bola shaxsi rivojlanishi uning hayotidagi ilk bosqichlaridanoq majburiy sharti hisoblanadi. Bolaning dastlabki ehtiyojlaridan biri bu muloqotga bo'lgan ehtiyojdir. Bu bola hayotining birinchi oyi oxiri va ikkinchi oyi boshlarida odam yuzi yaqinlashganda uning jonlanishi tarzda hosil bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bola shaxsning o'zini o'zi baholashi shaxs kamolati muhim ko'rsatgichdir.

Jamoaning shaxsiga ta'sirini belgilovchi omillar shaxsning faoliyat va o'zaro munosabatlar shaxsning mazkur jamoada himoyalanganligi shaxsning ichki xotirjamligi Maktabgacha yoshdagi bola shaxsning faolligi, uning jamoa faoliyatiga ishtiroki, uning o'zini o'zi boshqarishdagi intilishi, o'zini o'zi baholash darajasiga bog'liqdir. O'zi haqida keraksiz, hech nimaga yaramaydigan subekt deb o'ylaydigan

odam o'ztaqdirini yaxshilash uchun istar istamas kuch g'ayrat sarflaydi. Aksincha o'zlarining yuqori baholaydigan odamlar ko'pincha juda qattiq ishlashga moyildirlar. Ular yaxshi ishlamaslikni o'zlariga munosib emas deb hisoblaydilar. O'ziga bo'lgan tuyg'u boshqalarning unga bildirgan fikri tufayli shakillanadi va mustahkamlanadi. Agar atrofdagilar bolalarga har doim hurmat bilan munosabatda bo'lishsa, u ham o'zini haqiqiy hurmatga sazovor hisoblay boshlaydi. Aksincha maktabgacha yoshdagi bolaga muntazam iltifotsizlik ko'rsatilsa, asosiy e'tibor uning kamchiliklariga qaratilsa, unda uning o'zi haqida hurmatga sazovor emas, degan xulosa chiqarishdan o'zga imkon qolmaydi. Bunga nisbatan turlicha holat ro'y berishi mumkin: loqaytlik, beodoblik, tajavvuskorlik va boshqalar. O'zini o'zi baholash shakillanib borgan sari, ular atrofdagilarning fikrida va hatto faoliyatining aniq natijalaridan toboro mustaqil bo'la boshlaydi. Barqaror o'zini o'zi baholash shakillanib bo'lishi bilan u o'zini o'zi mustahkamlash tamoiliga ega bo'ladi. U o'zini o'zi yuqori baholashga ham o'zini o'zi past baholashga ham ta'luqlidir. Masalan: ota –ona yoki ulardan birining kamsituvchi munosabati boshqalar ishtirokidagi faoliyat oldida, jumladan imtihon oldida qat'iy qo'rquvni shakillantirishi mumkin. U o'quvchi imtihonlarni muvofiqiyatli topshirganda ham uning o'ziga o'zi pas baho berishini o'zgartirmaydi. Uning boshida quyidagi fikr shakillanadi. Odamning o'zini o'zi baholash darajasi u hammaning o'rtasida bildiradigan fikr ham u samimiy ravishda o'zi haqida nimani o'ylashi bilan ham belgilanmaydi, balki u muntazam ravishda nisbatan qanday ravishda harakat qilishi bilan belgilanadi..

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Maktabdagi yoshdagi bolalar bilish faolligini rivojlantirish" - Muhammadjonov U.
2. "Yosh bolalarda ilm-fan faolligini rivojlantirishning psixologik asoslari" - Qodirov J.
3. "Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'qishga bo'lgan qiziqishni rivojlantirishning usullari" - Rahimova S.
4. "Yosh bolalarda bilim darajasini oshirish pedagogik texnologiyasi" - Xamdamov O.

